

VERSLAGEN VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Maastricht op 7 januari 1959

Bij de opening heet de voorzitter alle aanwezigen hartelijk welkom, in het bijzonder de heer P. H e n s, die als een zeldzame wintergast ter vergadering is verschenen. In het afgelopen jaar heeft het genootschap zware verliezen geleden. Wij beginnen met nieuwe moed aan een nieuw en er is alle reden voor een gezond optimisme, omdat van de Nederlandse Organisatie voor Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek (Z. W. O.) bericht is ontvangen dat voor de uitgave van Publicatie XI, geschreven door dokter Willemse over het geslacht *Salomona*, een subsidie zal worden verstrekt van f 3000,—. Hiermede is deze uitgave verzekerd. In deze subsidiëring mogen wij een erkenning zien van de hoge wetenschappelijke waarde van de werken van onze oud-voorzitter.

De secretaris vraagt aandacht voor kleine onderzoekjes in de natuur, waarbij vele ook minder deskundige leden actief betrokken kunnen worden. Hierbij staat dan niet op de eerste plaats het wetenschappelijk belang, maar het rijker worden van de deelnemers zelf door inniger contact met de levende natuur. Onze leden moeten toch vooral de belangstelling die zij hebben voor de natuur zoveel mogelijk proberen door te geven aan anderen, speciaal ook aan jongeren. Dit zal ten slotte ook het ledental van ons genootschap ten goede kunnen komen.

Een goed voorbeeld van een dergelijk eenvoudig onderzoek is het werk van de heer P. K e m p, over de slaapplaattrek van de meeuwen langs de Maas. Vele andere vogelsoorten vertonen in dit jaargetijde hetzelfde verschijnsel, b.v. spreeuwen, kraaiachtigen, duiven, vinken, merels. Het bos bij Slavante is een gebied, waar vele van deze soorten hun gemeenschappelijke slaapplaatsen blijken te hebben. Te onderzoeken is de plaats zelf, het gebied waaruit de vogels naar Slavante komen, de wegen waarlangs zij trekken, de tijd van de dag, enz.

Vervolgens circuleert het nieuwe tijdschrift „Vogels”, bestemd voor de jeugdleden van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels.

Het is de heer P. Kemp gebleken dat niet alle kokmeeuwen uit de omgeving van de Maas in Zuid-Limburg de berghaven van Born opzoeken, om te overnachten, althans niet op alle

dagen. Op 20 december 1958 nam hij circa 550 meeuwen waar, gedeeltelijk op de oever, maar ook op het water van een grindbaggerplaats nabij I tteren. Het was reeds een uur na zons- ondergang (17.27 u), zodat het wel zeker was dat de dieren daar de nacht gingen doorbrengen. Eerder op de dag waren verschillende groepen naar het noorden doorgevologen. Het aantal kokmeeuwen tussen de bruggen te Maastricht verschilt slechts weinig met dat van vorig jaar. Het hoogste aantal telde Kemp op 4 en 5 januari, circa 850. Deze winter nam hij er nog geen stormmeeuwen tussen waar.

Op kerstdag zag de heer Stevens een stookolieslachtoffer onder de meeuwen bij de bruggen.

De zachte winters van de laatste jaren hebben het blijkbaar voor roodborsttapuiten mogelijk gemaakt in Zuid-Limburg te overwinteren. De heer P. Kemp zag telkens een exemplaar te Limmel op 29 december 1957 en 22 december 1958, en twee exemplaren op 28 december 1958 te Borgharen en op 4 januari 1959 te Limmel.

Op 26 augustus en 1 november 1958 zag hij een of twee grasparkieten, *Melopsittacus undulatus*, die probeerden zich aan te sluiten bij groepen spreeuwen, die op weg waren naar de grote slaapplaats te Limmel. Volgens Fitter leven deze dieren in Bedfordshire in Engeland, waar zij na ontsnapt te zijn vrij in de natuur voorkomen, vooral aan de rand van de stad, en proberen zich daar aan te sluiten bij groepen mussen. In Australië leven de dieren in groepsverband, en trekken over de savanne, afhankelijk van het in bloei komen van de grassen, die hun hoofdvoedsel vormen.

De heer Willems heeft zich de moeite getroost op te zoeken op welke bomen en heesters in Zuid-Limburg de vogellijm, *Viscum album*, is aangetroffen. Bij ons komt alleen de ondersoort *platyspermum* voor, waarvan de zaden twee kiemen hebben. Deze plant woekert uitsluitend op loofbomen. In Europa zijn 114 waardplanten bekend. In Zuid-Limburg is *Viscum* alleen gezien op: diverse soorten populieren (*Populus nigra, deltoides, monilifera, angulata, alba, canescens, italica*), Wilgen (*Salix alba, alba fragilis caprea*), Meidoorns (*Crataegus oxyacantha, monogyna*), Es (*Fraxinus excelsior, americana*), Robinia, Haagbeuk, Kardinaalsmuts, Kastanjes (*Aesculus flava, octandra, versicolor*), Aalbes, Esdoorns (*Acer campestre*,

saccharinum), en tenslotte op Vogellijm zelf! *Viscum* is met succes te kweken, door twee- of driejarige takken van de waardplant, waarop kleine *Viscum*planten groeien, te enten op soortgelijke onderstammen. Ook kan men deze woekerplant vrij gemakkelijk zaaien op Amerikaanse eiken en hazelaars. Dokter **Willems** wijst op de speciale soorten kevertjes, die op Vogellijm voorkomen, zoals ook **Broeder Arnoud** onlangs over de typische wantsen van deze plant geschreven heeft.

Tenslotte toont de heer **Willems** fraaie fotocopiën van herbariumbladen met gedroogde varens. Alls eigenschappen van de varens zijn te bestuderen zonder dat men last heeft van het hinderlijke broos worden en breken.

Van de heer **W. E. H. Janssen**, directeur van de Kalkmergelmaatschappij St. Pietersberg heeft het museum een mooie steenkern gekregen van een Ammoniet, *Sphenodiscus binkhorsti* Böhm. Ammonieten vormen een oud, uitgestorven geslacht van koppotige weekdieren, waartoe ook de moderne inktvissen behoren. Zij bezaten een uitwendige, gekamerde schaal, zoals de Nautilus nu nog heeft, maar de grenzen van de kamertjes, de zgn. suturelijnen, verliepen volgens een zeer ingewikkeld patroon.

Als laatste maakt **Dr. van Nieuwenhoven** melding van het ringen van een jonge mannelijke duinpieper, *Anthus pratensis*, op de baan te Caberg op 11 oktober 1958. Deze soort is in Nederland nog al zeldzaam, broedde vroeger op de Brunsummerheide, en nu nog in België bij Rekem.

te Heerlen op 14 januari 1959

De heer van Loo deelt een aantal bijzonderheden mede over de Japanse toverhazelaar *Hamamelis japonica*, en vergelijkt deze met *Hamamelis mollis*. Deze planten zijn afkomstig uit het verre oosten en bloeien bij ons in de wintermaanden. De bloemen staan in groepjes op de kale takken en hebben naar binnen omgekrulde kroonblaadjes. De helmknoppen van de meeldraden springen met twee kleppen open. *Hamamelis mollis*, uit China, heeft grotere bloemen, die geuren en op viltig behaarde twijgen staan. In de zon ontplooien zich de gele kroonblaadjes, bij koude rollen zij zich weer op. Verder heeft hij als puzzel een berkentak medegebracht, welke het eerste begin vertoont van

een heksenbezem. Als verwekkers van zulke woekeringen staan verschillende soorten zwammen bekend, en ook wel galmijten. Ook **Broeder Arnoud** geeft een raadseltje op: het gewicht van een winterkoning. Het bleek 11 g. te zijn! Dan doet hij nog een mededeling over mijten, voorkomende in de bladoksels van *Digitalis*. Hierover hoopt hij later uitvoeriger te kunnen zijn. **Mej. Janssen** toont een merkwaardige steen, gevonden op de zeverij van de Sm Hendrik, en die wel iets doet denken aan een tijgeroog. Het bleek ketelsteen te zijn, waarschijnlijk ontstaan in een verwarmingsbuis. Tot slot bespreekt **Dr. Dijkstra** het hoofdstuk over de torenkraai uit **K. Lorenz**: Ik sprak met viervoeters, vogels en vissen. Ook deelt hij iets mede over het in bloei komen van planten in het voorjaar. De tijd waarop dit gebeurt, hangt af van de totale hoeveelheid warmte na 1 jan. Warme dagen in januari hebben dus nog invloed op de datum van de bloei van gewassen in mei. De temperatuur in maart is dus niet doorslaggevend. De hazelaar, die al vóór 1 jan. bloeit, staat uiteraard onder invloed van warmte in december of nog eerder. Deze feiten komt men te weten door het phaenologisch onderzoek, dat in ons land onder leiding staat van het K.N.M.I.

Iedere serieuze liefhebber, die in de gelegenheid is, geregeld waarnemingen te verrichten, kan hieraan meedoen. Dit is zelfs zeer gewenst, daar men een aantal planten van de waarnemingslijsten heeft moeten schrappen wegens gebrek aan de nodige gegevens.

te Maastricht, op 4 februari 1959.

De voorzitter, **Dr. Kruytzer**, heet in het bijzonder de introducee's welkom en deelt mede dat het museum van de heer **P. Hens** twee spitsmuizen ten geschenke heeft gekregen, nl. de dwergspitsmuis, *Sorex minutus* L., en de bosspitsmuis, *S. araneus* L. Beide zijn mannetjes en afkomstig uit het Ravensbos te Houthem (febr. 1936). Hij maakt van deze gelegenheid gebruik erop te wijzen dat vóór het prepareren van dergelijke dieren nauwkeurig een aantal maten dienen te worden opgenomen, die dan op het etiket kunnen worden vermeld, zoals hier dan ook gebeurd is.

De heer **Grégoire** doet enige mededelingen over een Maastrichtse groeiplaats van de kalke-

trip, *Centaurea calcitrapa*. Zie hiervoor elders in deze aflevering.

Dan volgen er de gebruikelijke vogelwaarnemingen: De heer Mommers zag op 16 jan. 1959 een aalscholver, *Phalacrocorax carbo*, in onvolwassen kled op een boom in het stadspark te Maastricht, dicht bij de plaats waar de Jeker in de Maas uitmondt. Op 27 jan. een troep van ± 20 goudpluvieren, *Pluvialis apricaria*, op een hooggelegen bouwland te Bemelen. Zij vlogen vrijwel in V-formatie weg. De heer Stevens nam op 15 jan. 1959 een overwinterende kwikstaart waar langs de Maas te St. Pieter. Op een drooggevallede weide tegenover het kasteel Borgharen op 16, 17 en 19 jan. enige tientallen watersnippen. Het is hem opgevallen zoveel kraamvogels zich deze winter in de omgeving van Maastricht ophouden. Op 14 jan. zag hij er 150 te Lanaken, op 19 jan. 200 te Borgharen. De koperwieken zijn daarentegen veel minder talrijk. Op 17 jan. zag hij er een tiental van op een weide nabij de stuw te Borgharen, en ook op de Maasweide tegenover het kasteel. De heer P. Kemp merkt op dat de waarnemingen van deze vogelconcentraties een gevolg is van hernieuwde trek onder invloed van de invallende koude, zgn. rushes. Op 11 jan. 1959 zag hij rondom Maastricht groepjes trekkende koperwieken, kramsvogels, veldleeuwerikken en kievieten. Deze vogels streken neer op plaatsen, waar zij voedsel kunnen verwachten, i.c. de weiden langs de Maas, die tengevolge van het vallen van het water in de rivier sneeuwvrij waren. Daar hielden zich ook veel spreeuwen en kokmeeuwen op. Bovendien zag hij er enkele witte kwikstaarten en graspiepers en op 14 jan. watersnippen en een jonge stormmeeuw. Op 11 jan. vloog op klaarlichte dag een houtsnip op uit een bosje ten W. van de sluis te Limmel, om met een vleermuisachtige erratische vlucht naar het Z. te verdwijnen. Ook van deze vogelsoort is trek bekend onder invloed van het weer: „Wettervogel”. Sinds 29 jan. ziet hij ook weer geregeld enkele stormmeeuwen tussen de bruggen van Maastricht. Tenslotte meldt de heer J. Paulissen pestvogels, in de week voor Kerstmis te Maastricht langs de Maas bij de Wilhelminabrug, en in begin januari te Meerssen en te Borgharen, telkens een vijftal. In Maastricht zijn er gevangen met behulp van vogellijm dat aan hengelstokken was gesmeerd.

Aan het einde van de vergadering worden

enige vogelfilmpjes vertoond, welwillend ter beschikking gesteld door de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels.

te Heerlen, op 11 februari 1959.

De voorzitter heeft de aangename taak talrijke aanwezigen welkom te kunnen toeroepen, waaronder leden van de Natuur- en Vogelwachten en leiders uit de Jeugd natuurwacht.

Ondanks het reeds enige weken voortdurende winterweer heeft de heer van Loo kans gezien, een tweetal bloeiende planten mede te brengen; de Vleeskleurige Dophei, *Erica carnea*, afkomstig uit Zuid-Europa. Dit heestertje komt soms bloeiend onder de sneeuw vandaan; Naaktbloeiende Jasmijn, *Jasminum nudiflorum*, een klimheestertje uit China. De laatste wordt voortgekweekt als late zomerstek onder glas, door winterstek of door afleggers. Het aanbinden veroorzaakt soms moeilijkheden, die ondervangen kunnen worden door het aanbrengen van een stuk kippegaas tegen de muur. Ook toont hij een tak van de Katalpa, *Catalpa bignonioides*, de Noordamerikaanse Trompetboom. Dit is een van de weinige houtige gewassen, waarvan de bladeren in kransen van drie kunnen staan. 's Winters is dit kenmerk te zien aan de stand van de okselknoppen boven de opvallend grote bladmerken, en aan de zijtakken. Soms bevinden zich tot diep in de winter aan de bloeibare bomen de 30 à 35 cm lange, hangende, rolronde doosvruchten.

Dr. Dijkstra meldt dat zijn Turkse Tortels op 23 jan. aan een nieuw broedsel zijn begonnen, nadat zij tengevolge van de zware sneeuwval op 4 jan. een legsel in de steek hadden moeten laten.

Dan krijgt Dr. van Nieuwenhoven het woord om een aantal vogelfilmpjes in te leiden, die welwillend door de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels ter beschikking waren gesteld. De eerste film, van Strijbos, heeft vooral het voeren van vogels in de winter tot onderwerp. Men hoort hier wel eens kritiek op. Het zou volkomen normaal zijn dat in de winter vogels van honger en koude omkomen. Dit zijn meestal de zwakkere exemplaren, zodat de sterkere in leven blijven en zich kunnen voortplanten. Maar juist door toedoen van de mens worden zoveel vogelsoorten in hun bestaan bedreigd (door ontginningen, insektenbestrijding, hoog-

spanningskabels, vuurtorens, stookolievelden op zee), dat een beetje hulp zeer gewenst, zo niet noodzakelijk is. Een andere film had betrekking op nestkastcultuur, waardoor de holenbroeders in onze meer en meer gesaneerde bossen en parken aan nestgelegenheid worden geholpen. Naar aanleiding van deze film biedt de heer **Haan** namens de Vogelwachtht aan belangstellenden nestkastjes te koop aan voor de lage prijs van f 1,50. Met het bekende filmpje van Burdet over de Koekoek wordt het programma besloten.

IS CENTAUREA CALCITRAPA L. IN NEDERLAND UITGESTORVEN?

door L. GRÉGOIRE

Onder bovenstaande titel verscheen in het Correspondentieblad Nr. 6 van 15 nov. '57 (Uitgave van het Rijksherbarium) een beschouwing van S. J. van Ooststroom en Th. J. Reichgelt. Hierin wordt geconstateerd, dat er na 1900 een opvallende vermindering van vindplaatsen van deze plant in ons land moest vastgesteld worden. Tevens wordt de vraag gesteld, welke verklaring van dit verschijnsel kan gegeven worden en tenslotte volgt een verzoek om berichten i.z. recente vondsten.

Over het „verdwijnen” uit ons land gaf daarop Ch. r. van Leeuwen (Utrecht) in Correspondentieblad nr. 9 d.d. 1 juni '58 als zijn zienswijze, dat het zou kunnen samenhangen met het ophouden van zijn anthropochore zaadverspreiding, als gevolg van verandering in onze handelsbetrekkingen, o.a. in die met het nabije Oosten, Zuid-Rusland, e.d.

Ik ben de mening toegedaan, dat ook nog enige andere redenen zijn aan te wijzen. Vooreerst die, welke geldt voor de achteruitgang van nagenoeg de gehele nederlandse flora, dat het een gevolg is van ingebruikneming van gronden voor bebouwing en industrievestiging e.d.

Verder kan men, althans zeker in het Zuiden, constateren, dat de voorlichting op landbouwgebied, die de jonge boeren hebben ontvangen, hen tot een drastische bestrijding van weide- en akker-onkruiden heeft gebracht. Ze beperken zich niet slechts tot het uitroeien van lastige onkruiden (waartoe *C. calcitrapa* toch zeker behoort) in hun weiden en akkers, maar roeien deze ook meer dan vroeger uit in de aangren-

zende ongecultiveerde percelen, o.a. ook op de aangrenzende dijken. Hierdoor is dan wellicht niet de achteruitgang vanaf 1900 t/m. \pm 1920 verklaard, maar daarna beginnen m.i. de gesignaleerde factoren hun invloed te laten gelden en wel in steeds stijgende mate.

Aanknappend aan het slot van de beschouwing van S. J. van Ooststroom en Th. J. Reichgelt kan ik inzake vindplaatsen nog het volgende mededelen: De eerste vondst, die ik deed, was op 8 augustus 1937 en wel midden in Maastricht, op de Maasmolendijk. Deze strekt zich uit langs de westelijke Maasoever vanaf de St. Servaasbrug in noordelijke richting tot aan de sluis, die het Bassin verbindt met de Maas. (Biesenwal).

Het betreft dus dezelfde vegetatie, die A. de Wever bedoelt op blz. 30 van het Jaarboek Natuurh. Gen. van Limburg 1920-'23 en die hij er blijkbaar reeds in \pm 1900 aantrof. Bory de St.-Vincent (Description du Plateau de St. Pierre de Maestricht, 1821, p. 20), vermeldt deze plant voor de St. Pietersberg „entre les plantes vulgaires des lieux herbeux”. Uit de nagelaten aantekeningen van De Wever (Archief Natuurh. Museum, Maastricht) blijkt, dat deze plant vroeger ook veel voorkwam in Midden-Limburg en wel langs de Maas bij Wessum en Maasbracht.

Vóór de bouw van de Wilhelminabrug (1928-1932) en de inrichting der Wilhelminakade (1930-1933) bestond de bovengenoemde Maasmolendijk ter plaatse in dwarsprofiel uit 4 stroken en wel 1e de dijkglooiing aan de Maaszijde, 2de de kruin van de dijk, die verhard was met kiezel en aan weerszijden met bomen beplant, 3e de grazige binnenglooiing van de dijk naar het Luiker-Kanaal toe, en 4e een licht bekiezeld jaagpad van enkele meters breedte langs dit kanaal.

Bij de bouw van de Wilhelminabrug werd tevens vanaf het Westelijk landhoofd der brug een geplaveide afrit gemaakt in noordelijke richting tot ongeveer aan de ophaalbrug over het kanaal tegenover de St. Antoniusstraat. Deze vrij sterk glooiende afrit werd opgesloten tussen 2 gewapend betonnen grondkeermuren, die aan de buitenzijden met Kunrader-mergelsteen bezet werden.

Welnu, het was op het gedeelte van b.g. jaagpad, dat lag tussen de westelijke grondkeermuur en het kanaal, dat ik de plant in 1937